

Д.Д. Семенов

Донецький національний університет, Україна

УЯВЛЕННЯ ПРО ЦИВІЛІЗАЦІЙНУ ПОДІБНІСТЬ ЯК ФАКТОР СПРИЯННЯ СТАНОВЛЕННЮ РОСІЙСЬКО-ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У 1990-і роки В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ БАГАТОПОЛЮСНОГО СВІТУ

Дослідження присвячено ролі уявлення про цивілізаційну подібність як фактора сприяння становленню російсько-латиноамериканського співробітництва у 1990-і роки в умовах формування багатополосного світу. Автором розглянуто уявлення про ідентичність політичних, соціально-економічних і духовно-культурних процесів, які проходили в Росії (СРСР) та країнах Латинської Америки починаючи з середини 1980-х років, а також уявлення про культурно-цивілізаційну спорідненість між ними.

Становлення і розвиток російсько-латиноамериканського співробітництва у 1990-і роки відбувалися в контексті загальних всесвітньо-історичних процесів, пов'язаних із зникненням двополосної системи світового устрою і встановленням умовної однополосної системи з тенденцією перетворення у багатополосну. Безальтернативне затвердження політичної демократії та соціально орієнтованого капіталізму як фундаментальних основ розвитку людського суспільства зробило світ умовно єдиним. Одночасно розпочався пошук багатьма країнами свого місця в новому світі, їх спроби домогтися вирішення власних цілей, часто відмінних від цілей і задач інших учасників міжнародних відносин. Це призвело до своєрідної фрагментації умовно єдиного людського суспільства. По-перше, посилювався процес регіональної інтеграції (СНД, ЄС, НАФТА, Меркосур), яка об'єднувала передусім близькі в культурно-історичному сенсі країни і народи. По-друге, ці об'єднання на чолі з яскраво вираженими регіональними лідерами почали виступати під гаслами захисту регіональних інтересів. Продовженням цього процесу став пошук точок збігу інтересів між цілими регіонами. І Росія, і провідні країни Латинської Америки (наприклад, Бразилія) також включилися у цей процес. Оскільки сторони не були одна для одної традиційно пріоритетними партнерами, вони виходили із наявності спільних завдань і пріоритетів на міжнародній арені. В свою чергу уявлення про наявність такої спільності впливало з тези про загальну культурно-цивілізаційну спорідненість регіонів та ідентичність політичних, соціально-економічних і духовно-культурних процесів, які проходили в Росії (СРСР) та Бразилії починаючи з середини 1980-х років. Ця теза стала одним з ключових аргументів на користь необхідності розвитку найтіснішого російсько-бразильського співробітництва. Тому **актуальність роботи** полягає в можливості на прикладі конкретного російсько-латиноамериканського співробітництва більш повно осягнути зміст і сутність тих всесвітньо-історичних процесів, які розпочалися на рубежі 1980 – 1990-х і тривають донині.

Історіографія. У російській історіографії дана проблема представлена у роботах В.М. Давидова, Б.Ф. Мартинова, Н.Г. Зайцева, К. Майданика, А.Н. Глінкіна, А.І. Сизоненко, А.А. Сосновського, Я.Г. Шемякіна, А.В. Харламенко, В.П. Сударева, Л.С. Поскоїної, В.П. Тоцького тощо. Українська латиноамериканістика є досить молодою і на сьогодні проблема російсько-латиноамериканського співробітництва 1990-х років в ній не представлена. Ряд досліджень [1-3] виконано автором даної роботи.

Мета даного дослідження – висвітлити роль уявлення про цивілізаційну подібність як фактор сприяння становленню російсько-латиноамериканського співробітництва у 1990-і роки в умовах формування багатополосного світу. Відповідно до мети автором поставлено такі **задачі**: 1) розглянути уявлення про ідентичність політичних, соціально-економічних і духовно-культурних процесів, які проходили в Росії (СРСР) та країнах Латинської Америки починаючи з середини 1980-х років; 2) розглянути уявлення про культурно-цивілізаційну спорідненість між Росією та Латинською Америкою.

Новизна роботи полягає у ретроспективному авторському аналізі уявлення про цивілізаційну подібність як фактор сприяння становленню російсько-латиноамериканського співробітництва у 1990-і роки в умовах формування багатополосного світу.

Методологію дослідження складають методи аналізу та синтезу, а також описовий та порівняльний. Автор дотримується принципів об'єктивізму та історизму.

Передусім необхідно відзначити, що для дослідників характерні різнопланові порівняння при дослідженні тих самих процесів: Росія (СРСР) – Бразилія, Росія (СРСР) – Латинська Америка, Східна Європа – Латинська Америка, Євразія – Латинська Америка. Це пов'язано як з тим, що Росія (СРСР) відноситься до числа «країн-континентів», так і з тим, що вона виступає центром спочатку східнослов'янського регіону, потім – євразійського, у ХХ ст. – ядром СРСР і соціалістичної співдружності. У будь-якому разі мова йде про два нечітко визначені (внаслідок незавершеності розробки цивілізаційного підходу до історії людства) культурно-історичні типи. На жаль, обсяг однієї статті не дозволяє максимально повно розкрити сутність проблеми, тому дослідження має максимально узагальнюючий характер.

Порівняння Радянського Союзу з Латинською Америкою (або окремо з Бразилією) набуло «популярності» з початком перебудови. Порівняльний аналіз двох сторін представляв не тільки пізнавальний, але глибоко практичний інтерес. Наше суспільство, переживаючи складний і часто болючий процес самопізнання, шукало оптимальні моделі розвитку в економічній, соціальній, політичній та інших сферах життя. Звідси випливала необхідність всебічного порівняльного аналізу власного досвіду розвитку з досвідом інших країн, груп країн або навіть цілих регіонів. Такий аналіз традиційно і, на жаль, найчастіше досить тенденційно робився радянськими дослідниками на західному напрямку: зіставлялися, перш за все, результати розвитку СРСР і країн – членів РЕВ, з одного боку, і США, ЄЕС і Японії, з іншого. Проте в умовах зростаючої взаємозалежності та цілісності світу, а також з урахуванням специфіки історичного досвіду розвитку нашої країни не тільки доцільно, на думку К.Л. Маданика, а й необхідно було прагнути до виявлення загальних і особливих рис у зіставленні з окремими групами країн світу, що розвивається, перш за все, з найбільш розвиненою його частиною – Латинською Америкою: «У 80-х роках суперечності і альтернативи розвитку двох регіонів зближуються і, головне, синхронізуються. В останні рік-два це стало фактом теоретичної і – зростаючою мірою – масової свідомості. На Заході нам – вчорашньому “другому світу” – пророкують “латиноамериканізацію” (причому маючи на увазі лише негативні моменти її нинішньої ситуації)» [4, с. 20].

Аргументи на користь порівняння двох регіонів наводилися наступні: 1) притаманна обом сторонам «єдність у різноманітті» (величезна територія з багатим природним потенціалом, кількість населення, об'єднання національних і культурних традицій спільною історичною долею); 2) необхідність більш активної інтеграції у світові господарські зв'язки та глобальні політичні процеси в умовах зниження ролі відмінностей у соціально-економічних системах; 3) спільні риси сучасного розвитку (кризовий стан економіки; складність внутрішніх структурних перетворень, включаючи децентралізацію та роздержавлення економіки, впровадження нових важелів економічної політики;

збереження переважно сировинної спеціалізації експорту і різке погіршення умов торгівлі, їх загальна «маргіналізація» у світовій торгівлі; труднощі з обслуговуванням зовнішнього боргу; наростання інфляційних процесів і падіння життєвого рівня населення). Причиною ж, на думку дослідників, було збереження в економіці (включаючи її зовнішній сектор) та соціальній сфері регіонів ряду характеристик, притаманних суспільству, що розвивається. Так, аналізуючи причини політичної поразки лівих сил в країнах Латинської Америки в 1980-і роки (фактично, одночасного з крахом соціалізму в СРСР і країнах Східної та Центральної Європи), К.Л. Майданик прийшов до досить цікавих висновків: витоки невдач крилися не в недоліках самої лівої ідеології, а у прихильності до моделі наздоганяючого розвитку, яку реалізовували як в СРСР, так і країнах Латинської Америки [4, с. 21]. Інший вітчизняний латиноамериканіст А.В. Харламенко також прийшов до подібних висновків, аналізуючи причини поразки соціалізму. Він відзначав, що «другий світ» ніколи не був експлуататором «третього світу», навпаки, вони переважно займали місце експортерів сировини і страждали від «ножиць цін»: «В цілому кризові явища в країнах Східної Європи чималою мірою обумовлені підлеглим становищем у світовому капіталістичному поділі праці, який цим країнам не вдалося подолати» [5, с. 59-60]. А латиноамериканський дослідник К. Горостіага прямо попереджав, що «у більшості країн Східної Європи може відбутися стрімка латиноамериканізація, яка перетворить їх на сировинний придаток і постачальника дешевої робочої сили для Західної Європи і Півночі» [6, с. 42].

Щодо порівняння політичних процесів і досвіду розвитку громадянських інститутів у Радянському Союзі та країнах Латинської Америки показовою є дискусія, яка розгорнулася в Інституті Латинської Америки у 1990 році. Вона показала, що одні дослідники були схильні ідеалізувати стан розвиненості латиноамериканської політичної культури. Так, на думку Я.Г. Шемякіна, у вітчизняній латиноамериканістиці достатньо довго проявлялася тенденція до недооцінки ступеня вкоріненості в країнах регіону (особливо найбільш розвинених) демократичних інститутів [7, с. 47]. Еміль Дабагян наголошував на неоднаковому рівні розвитку інститутів громадянського суспільства, що становлять базу демократичних змін на користь латиноамериканських країн: «Характерно, що навіть при диктатурах правого спрямування в Латинській Америці об'єктивно існували набагато більш сприятливі умови і можливості для розвитку громадянського суспільства, ніж у нас в період застою, не кажучи вже про сталінську добу» [7, с. 49]. Відносячи латиноамериканські країни до західної цивілізації, капіталістичного світу, дослідниця Л.С. Окунева-Посконіна також цю якість (в умовах кризи соціалізму) вважала умовною перевагою [8, с. 56]. У противагу С.А. Мікоян вказував на те, що у латиноамериканців більше досвіду формальної демократії, в той час як наше суспільство було більш підготовлене до реальної демократії [7, с. 50-51]. А Б.І. Коваль вважав, що в країнах Латинської Америки зміни відбувались в основному на політичному рівні, а в СРСР і Росії охопили всі сфери життя, тому механічні порівняння не є доцільними [9, с. 52]. Втім, ідеалізація іншої сторони, посилена переживанням гострих проблем у власній країні, була характерною не тільки для вітчизняних дослідників. Показовою є оцінка бразильського дослідника Жерсона Моури, який вважав, що стан справ у Радянському Союзі був набагато кращим, ніж на його батьківщині: «Певна схожість є, і перш за все в тому, що обидві країни перебувають на етапі переходу від авторитарної системи до демократичної, але це лише один бік справи. У Бразилії, як і в багатьох країнах третього світу, дуже гостро відчувається соціальна нерівність, що, очевидно, відрізняє її від Росії; крім того, від нашого рабовласницького колоніального минулого ми успадкували авторитарне суспільство не тільки в політиці, але і в соціальному плані» [10, с. 33].

Теза про ідентичність політичних, соціально-економічних і духовно-культурних процесів, які проходили в Центральній і Східній Європі та Латинській Америці починаючи з середини 1980-х років, стала одним з найважливіших аргументів на користь розвитку російсько-латиноамериканського співробітництва. Проте мова йшла не тільки про порівняння кризових явищ, які стали наслідком вже згадуваної прихильності країн «другого» і «третього» світів концепції «наздоганяючого розвитку» та неможливості відповісти на виклики нової епохи. Серед російських та латиноамериканських вчених була поширена точка зору саме про культурно-історичну, цивілізаційну спорідненість Євразії (і Росії як унікальної євразійської країни) з Латинською Америкою. В перспективі це привело до ідеї про можливість найтіснішого співробітництва, яке б базувалось саме на цій спорідненості, в тому числі в справі формування багатополосного світового порядку. Єдиної концепції не існує. Для різних вчених, як російських, так і латиноамериканських, характерні різні погляди: від тези про периферійність до тези про цивілізаційну самотність Росії та Латинської Америки відносно євроамериканського світу.

Це пов'язано з тим, що на початку 1990-х років у зв'язку з кардинальною трансформацією світового порядку та зміною світоглядних парадигм проблема цивілізаційної самоідентифікації також виявилась спільною для розглядуваних сторін: і Росія, і держави Латинської Америки, незважаючи на історично тісний взаємозв'язок із країнами традиційного Заходу, змушені були враховувати регіональні особливості при інтеграції до фактично однополосного в останньому десятиріччі XX століття панзахідного світу. В більш широкому сенсі поставало питання про те, чи можна тенденцію до багатополосності розглядати як складовий процес посилення незахідних цивілізацій, про який писав славнозвісний С. Хантінгтон. Адже і Росія, і провідні країни Латинської Америки (особливо Бразилія) пропонували можливість власного шляху розвитку для кожного регіону (цивілізації), засновану на концепції багатополосного світу, на противагу ідеї панамериканського лідерства з боку США, та прийнятті ліберальних цінностей. Можна говорити про те, що опозиція однополосному світовому порядку мала «тактичний» характер і не пов'язана напряму з опозицією культурно-цивілізаційною. Проте остання, підриваючи монопольний авторитет євроамериканської ідеї про універсальну природу ліберальних цінностей та західний шлях розвитку, мала характер «стратегічний» і претендувала на цивілізаційну багатополосність. Ідея багатополосності, таким чином, тісно пов'язана з ідеєю цивілізаційної різноманітності. А оскільки головним стратегічним завданням російсько-латиноамериканського співробітництва виступало сприяння формуванню багатополосного світу в контексті опозиції однополосному світовому устрою, дана проблема набуває наукового та практичного інтересу.

Концепція цивілізаційної спорідненості між Росією як євразійською країною та Латинською Америкою базувалась на уявленні про культурно-історичну самотність цього величезного регіону Нового Світу. На думку російського дослідника Ю.І. Гіріна, який намагався дати відповідь на те, в чому особливість латиноамериканської ментальності, справа полягала в тому, що латиноамериканський світ, що володіє власним етнопсихологічним складом, являє собою цивілізаційне утворення, яке не має аналогів і по відношенню до якого як європейська (західна), так і східна парадигматика, що відповідає світовим цивілізаційним типам, виявляються неефективними. Світ Латинської Америки – це особлива багаторівнева сукупність безлічі етнічних, культурних, цивілізаційних і формаційних типів, механізм інтегрування яких настільки складний, а головне, різнобічний за принципами функціонування, що його опис та інтерпретація виявляються нездійсненними в системних поняттях ані західної, ані східної онтологій. Будучи екстрапольовані на латиноамериканську землю, цінності і поняття інших культур зазнали і продовжують зазнавати таке перекодування, що практично в новому контексті повняються особливими властивостями, набувають специфічну конотацію [11, с. 56].

Показово, що в 1994 р. у Інституті Латинської Америки (Москва) відбувся круглий стіл, присвячений проблемі спільних рис у минулому та сучасному Євразії та Ібероамериці. Участь брали як російські суспільствознавці, так і їх колеги з Латинської Америки, які дотримувались різних, навіть протилежних поглядів. Наприклад, відомий мексиканський філософ Леопольдо Сеа відзначав, що обговорювана тема – схожість Євразії з Ібероамерикою – має важливе значення: «Між ними лежить регіон, званий Європою, або Західним світом. Тому як Євразія, так і Америка є маргінальними по відношенню до західного світу. Те ж можна сказати і про маргінальність історії по відношенню до Західної Європи, де проживають два великих народи – слов'яни та іберійці. Маргінальні народи, перебуваючи на прикордонних територіях з іншим світом, – слов'яни на кордонах з Азією, іберійці на кордонах з Африкою, – змішалися з ними, а значить, змішалися і культури. Саме ця здатність до взаємопроникнення робить схожими народи, народжені Іспанією по іншу сторону Атлантики і Євразією – на Сході. Ще вчора це розцінювалося як негативне явище, але в дійсності це – позитивний історичний факт» [9, с. 50-51]. Тобто він розглядав Росію та Латинську Америку як периферійні цивілізаційні утворення відносно західноєвропейського світу. Інший мексиканський вчений Енріке Дуссель дотримувався протилежної точки зору: «Можна стверджувати, що Європа ніколи не була центром історичного розвитку: з моменту зародження вона створювала ніби вторинні форми культури. Римська імперія не могла бути центром, бо мала дуже периферійну культуру. Середземномор'я займало незначне місце в усьому стародавньому світі. Таким чином, тільки в результаті відкриття Америки, приходу Португалії в Африку та Росії – на Камчатку Європа зробила свою культуру всесвітньою і перетворила інші народи в колонії» [9, с. 53].

Уявлення про «периферійний» характер Східної Європи та Латинської Америки відносно Західної Європи та Північної Америки було надзвичайно поширеним серед російських та латиноамериканських науковців. Цей надзвичайно цікавий феномен потребує окремого дослідження, у даній статті доречно назвати імена С.І. Семенова [12], І.Г. Яковенко [13, с. 123-125], В.Б. Земскова [14], які розробили концепцію «прикордонних культур». На базі цієї концепції російський історик Я.Г. Шемякін розробив більш широку концепцію «прикордонних цивілізацій» [15]. Для цих концепцій характерне уявлення про євроамериканський світ як такий, що характеризується внутрішньою стабільністю та динамізмом, що забезпечує його цілісність та здатність більш вдало, якщо скористуватися термінологією А.Дж. Тойнбі, відповідати на виклики історії. І навпаки, для прикордонних цивілізацій характерні протилежні якості, що робить їх більш вразливими. «Усі цивілізації тією чи іншою мірою неоднорідні, – писав Я.Г. Шемякін, – складаються з різноманітних культурних, в тому числі етнокультурних елементів, і разом з тим будь-яка з них являє собою цілісність, єдину при всьому різноманітті її складових. Однак співвідношення цілісності і гетерогенності, єдності і різноманіття зовсім порізнному в цивілізаціях, які можуть бути умовно позначені як “класичні”, і в цивілізаційних спільнотах “прикордонного” типу. До перших належать виниклі на базі світових релігій цивілізації, такі як західнохристиянська, південноазіатська, індо-буддійська, східноазіатська, конфуціансько-буддійська, ісламська. Всі вони являють собою історико-культурні макросуспільства планетарного рівня. Образ “класичних” цивілізацій визначає початок цілісності, Єдине. Субекумени мають цільну основу – монолітний релігійно-світоглядний “фундамент” всієї будівлі цивілізації. У “прикордонних” цивілізаціях, на відміну від “класичних”, переважає початок різноманіття, гетерогенності. Цілісна, монолітна духовна основа в цьому випадку відсутня, релігійно-цивілізаційний фундамент складається з декількох якісно різних частин, розділених глибокими тріщинами, а вся цивілізаційна конструкція нестійка» [15, с. 9]. До «прикордонних цивілізацій» дослідник відносить ібероєвропейську, балканську, російсько-євразійську. І.Г. Яковенко вважав,

що якісні і стадіальні характеристики «російської» («російсько-сибірської») і «латиноамериканської» (за його класифікацією) цивілізацій багато в чому збігаються: «Перш за все, це величезний об'єм “довісового” людського матеріалу, широка палітра синкретичних форм (феноменів) язичницько-монотеїстичної свідомості. Включення значних територій цивілізацією периферії, варварства і архаїки, де існують додержавні або ранньодержавні моделі, а юрисдикція держави мінімальна і має формальний характер. Підвищений рівень ентропії. Проблеми з освоєнням моделей правової демократії. Епічний характер художнього мислення. “Зависання” на переході від екстенсивних до інтенсивних цивілізаційних стратегій. Все це обумовлює особливий інтерес російського та латиноамериканського світів один до одного» [13, с. 123]. Щоправда, В.Б. Земсков розглядав «класичні» цивілізації як завершені, а «прикордонні» – як ті, що знаходяться у стадії формування: «Західноєвропейські культури, що утворюють центр європейської цивілізації, до певного історичного рівня володіли всіма основними характеристиками прикордонних утворень, включаючи розколоту ідентичність, фрагментарність системи культурних цінностей, інверсійну циклічність розвитку, напругу бінарних глобальних опозицій (Реформа – Контрреформа), внутрішні конфлікти, неоднорідність цивілізаційної основи, нарешті, підвищену роль симбіозу як культуроформуючого механізму (з часів експансії християнства до середніх віків та Ренесансу і далі)» [14, с. 97]. Проте і в цьому сенсі Росію і Латинську Америку об'єднувала приналежність до цивілізацій, що формуються.

Російський публіцист та історик Б.Ю. Кагарлицький називає Росію і Латинську Америку «двома не-Європами»: «Бурхливий розвиток капіталістичної Європи на початку нового часу не міг не втягнути до своєї орбіти країни і народи, що опинилися на периферії європейського світу. Так само, як Греція колись дала поштовх виникненню елліністичних культур в Єгипті та Передній Азії, нова Європа створила культурні образи і архетипи, без яких неможливим був би розвиток Росії і Латинської Америки. Але виникнувши на периферії європейського світу, ці культури так ніколи і не стали його частиною» [16, с. 38]; порівнює Східну Європу і Латинську Америку з варварською периферією Римської імперії, називаючи ці два регіони «новими варварами»: «Якщо західноєвропейці та північноамериканці – нові римляни, то східноєвропейці та латиноамериканці, що живуть на кордоні, на периферії західного світу, – як видно, нові варвари» [17, с. 55]. В цілому ця точка зору на євроамериканський світ як ядро, а Східну Європу та Латинську Америку як периферію глобальної західної цивілізації стала переважно загальноприйнятою.

Уявлення про цивілізаційну подібність Росії та країн Латинської Америки ґрунтувалось також на тезі про їх приналежність до дуалістичних культурно-історичних формувань – Євразії та Ібероамерики. «Як у структурі термінів “Євразія” та “Ібероамерика”, так і в змісті обох понять спочатку присутня очевидна роздвоєність, яка не усувається ходом історії, а знову і знову виявляється в різних поворотах двох цивілізаційних формувань. Накладення іберійського субстрату на американський, а західного – на азійський породило ту гетерогенність, яка одночасно стала джерелом багатьох можливостей, а разом з тим – причиною нерозв'язних суперечностей», – відзначав сходознавець Б.С. Єрасов [9, с. 57]. «Євроазійський характер російського суспільства стає у дослідників загальноновизнаним підходом, важливою методологією. Коріння цього характеру йдуть вглиб тисячоліть, у взаємодію Київської Русі і Великого Степу», – пояснював дуалістичний характер східнослов'янських держав В.С. Глаголев [9, с. 55]. А.В. Харламенко навіть спробував прослідити прямі паралелі в історії формування Євразії та Ібероамерики: східнослов'янські та іберійські народи, як ініціатори процесу формування кордонів в ході Реконквісти проти тюрксько-монгольських та арабсько-берберських завойовників, перетворення на периферію західноєвропейського світу під час формування світової капіталістичної системи [9, с. 61-62]. В даному випадку важливим є не правомірність і правильність

такого ототожнення, а сама спроба віднайти максимальну культурно-історичну спорідненість між двома географічно віддаленими регіонами, чії політичні, економічні та культурні контакти ніколи (за поодинокими виключеннями типу радянсько-кубинського співробітництва) не були тісними і не мали визначального характеру.

Так чи інакше, але саме уявлення про цивілізаційну подібність стало важливим фактором сприяння становленню російсько-латиноамериканського співробітництва у 1990-і роки в умовах формування багатополосного світу. Теза про перспективність російсько-латиноамериканського партнерства у політичній та торгово-економічній сферах, збігу їх інтересів, цілей та задач на міжнародній арені стала типовою. Заклики до найтіснішого співробітництва лунали і за доби перебудови, коли Радянський Союз взяв курс на диверсифікацію міжнародних зв'язків [18], і після розпаду СРСР, коли перед Росією постало завдання пошуку нових союзників і партнерів [19], і в середині 1990-х років, коли з приходом Є.М. Примакова на пост міністра іноземних справ офіційною Росією було взято курс на формування багатополосного світу [20]. Проте реалії 1990-х років відзначалися незначним обсягом російсько-латиноамериканського співробітництва внаслідок нерозвиненості взаємозв'язків у минулому. В цих умовах уявлення про цивілізаційну подібність, яка максимально зближує два регіони, стала додатковим і важливим фактором зближення.

Висновки

На прикладі російсько-латиноамериканського співробітництва ми маємо змогу спостерігати цікавий феномен: уявлення про ідентичність політичних, соціально-економічних і духовно-культурних процесів, які проходили в Росії (СРСР) та країнах Латинської Америки починаючи з середини 1980-х років, а також їх культурно-цивілізаційну спорідненість між собою, послужили одним з головних факторів, які сприяли розвитку російсько-латиноамериканського співробітництва. В умовах світу після «холодної війни», коли затвердились більш-менш єдині фундаментальні основи розвитку людства – політичної демократії та соціально орієнтованого капіталізму – основою фрагментації умовно об'єднаного світу стали регіональні інтереси близьких в культурно-історичному сенсі країн. В свою чергу збіг інтересів між окремими регіонами перетворювався у вагомий фактор їх зближення. На прикладі Росії та Латинської Америки ми спостерігаємо зближення, засноване передусім на їх цивілізаційній спорідненості. Тому даний процес можна вважати одним з проявів глобальної тенденції до формування багатополосного світу. Втім, дана проблема потребує подальшого більш детального вивчення. Адже розуміння глобальних процесів сприятиме більш ясному баченню нашим суспільством свого місця в об'єднаному після завершення «холодної війни» світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семенов Д.Д. Формування латиноамериканського напрямку зовнішньої політики Російської Федерації у 1992 – 1999 роках / Д.Д. Семенов // Вісник Донецького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 215-224.
2. Семенов Д.Д. Цивілізаційний підхід в історичній регіоналістиці (на прикладі співпраці між країнами Східної Європи та Латинської Америки в 1990-і рр. / Д.Д. Семенов // Схід. – 2009. – № 9. – С. 93-97.
3. Семенов Д.Д. Цивілізаційний підхід як метод дослідження багатополосного світу: російсько-латиноамериканське співробітництво в умовах багатополосного світу / Д.Д. Семенов // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 3. – С. 70-76.
4. Майданик К.Л. Есть ли будущее у левых сил? / К.Л. Майданик // Латинская Америка. – 1991. – № 6. – С. 20-25.
5. Харламенко А.В. Альтернативы капитализму больше нет? / А.В. Харламенко // Латинская Америка. – 1990. – № 12. – С. 57-64.

6. Ксавьер Горостиага. Латинская Америка в контексте глобальных изменений / К. Горостиага // Латинская Америка. – 1991. – № 9. – С. 39-44.
7. Тоталитаризм, авторитаризм и демократия в глобальном контексте : [материалы круглого стола] // Латинская Америка. – 1990. – № 2. – С. 45-73.
8. Окунева-Посконина Л.С. От авторитаризма к демократии: сравнительный анализ советских и бразильских реалий / Л.С. Окунева-Посконина // Латинская Америка. – 1992. – № 1. – С. 55-62.
9. Евразия – Ибероамерика: традиции и модернизация : [материалы круглого стола] // Латинская Америка. – 1994 – № 3. – С. 48-72.
10. Жерсон Моура. Неолиберализм не в состоянии решить серьезные социальные проблемы / Ж. Моура // Латинская Америка. – 1993. – № 1. – С. 32-38.
11. Гирич Ю. Н. По ту сторону Востока и Запада / Ю.Н. Гирич // Латинская Америка. – 1994. – № 2. – С. 55-58.
12. Семенов С.И. Пограничная культура во «Встрече миров» / С.И. Семенов // Латинская Америка. – 1990. – № 8. – С. 79-83.
13. Ибероамерика в мировом цивилизационном процессе : [материалы круглого стола] // Латинская Америка. – 1999. – № 5-6. – С. 105-136.
14. Земсков В.Б. Культурный синтез в Латинской Америке: культурологическая утопия или культурообразующий механизм? / В.Б. Земсков // Латинская Америка. – 1999. – № 4. – С. 94-101.
15. Шемякин Я.Г. Европа и Латинская Америка: Взаимодействие цивилизаций в контексте всемирной истории / Шемякин Я.Г. – М. : Наука, 2001. – 391 с.
16. Кагарлицкий Б.Ю. Россия и Латинская Америка: две не-Европы / Б.Ю. Кагарлицкий // Латинская Америка. – 1994. – № 4. – С. 38-40.
17. Кагарлицкий Б.Ю. Новые варвары / Б.Ю. Кагарлицкий // Латинская Америка. – 1996. – № 2. – С. 53-59.
18. Зайцев Н.Г. Перестройка и перспективы советско-латиноамериканских отношений / Н.Г. Зайцев // Латинская Америка. – 1990. – № 1. – С. 11-24.
19. Руцкой А.В. Латинской Америке должно быть отведено достойное место / А.В. Руцкой // Латинская Америка. – 1992. – № 10-11. – С. 3-5.
20. «На перспективы отношений с Латинской Америкой смотрим с оптимизмом» : интервью с министром иностранных дел Е.М. Примаковым // Латинская Америка. – 1996. – № 9. – С. 4-6.

Д.Д. Семёнов

Представление о цивилизационном сходстве как фактор содействия становлению российско-латиноамериканского сотрудничества в 1990-е годы в условиях формирования многополюсного мира

Исследование посвящено роли представления о цивилизационном сходстве как факторе содействия российско-латиноамериканскому сотрудничеству в 1990-е годы в условиях формирования многополюсного мира. Автором рассмотрены представления об идентичности политических, социально-экономических и духовно-культурных процессов, проходивших в России (СССР) и странах Латинской Америки начиная с середины 1980-х годов, а также представления о культурно-цивилизационном родстве между ними.

D.D. Semenov

Conception of Civilization Similarity as a Factor Promoting Russian and Latin-American Cooperation in the 1990s in the Conditions of Formation of Multipolar World

This article is devoted to the research the role of ideas about the similarity of civilization as a factor in promoting Russian and Latin-American cooperation in the 1990s in the formation of multipolar world. The author has examined the ideas of the identity of political, socio-economic, spiritual and cultural processes that took place in Russia (USSR) and Latin America since the mid 1980s, as well as conditions of cultural and civilizational kinship between them.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2010.